№ 24 Փետրվարի 11 (23) 1881 Փետրվարի 11 (23) № 24

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլ. կէս տարվանը 6 րուբլ։
Առանձին համարները 5 կոպէկով։

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Բաժանորդագրութիւնը ընդունվում են ուղղակի
Тифлисъ. Редакція «Мшакъ»

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի եւ տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով։

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր տողին 2 կոպէկ։

„ՄՇԱԿ"

ԼՐԱԳԻՐ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ

1881 թուին

(ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ)

Կը հրատարակվի նոյն գիրքով և նոյն պրոգրամմայով ԱՄԵՆ ՕՐ (բացի տօն և տօներին հետեւեալ օրերից)։

ՊՐՕԳՐԱՄՄԱ. I. Տէրութեան կարգադրութիւններ, II Առաջնորդող յօդուածներ, III Ներքին տեսութիւն, IV Արտաքին տեսութիւն, V Խառն լուրեր. VI Հեռագիրներ. VII Ֆելիէտօն և Բանասիրական, VIII Յայտարարութիւններ։

ԼՐԱԳՐԻ ԳԻՆԸ. տարեկան 10 րուբլ, կէս տարվան 6 ր., հինգ ամս. 5 ր., չորս ամս. 4 ր., երեք ամս. 3. ր. երկու ամս. 2 ր. և մի ամս. 1 րուբլ։

Դիմել կարելի է խմբագրութեան մէջ հետեւեալ հասցէով. Тифлисъ, редакція «Мшакъ».

Խմբագիր-հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ներքին տեսութիւն. Թիֆլիսի դումայի նիստը։ Նամակ խմբագրին։ Ներքին լուրեր—Արտաքին տեսութիւն. Բրդոնեանց Արտաքին լուրեր—Մէջոկին հեռագիրներ—Յայտարարութիւններ—Բանասիրական. Կիլիկիայի կաթողիկոսական խնդիրը։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԹԻՖԼԻՍԻ ԴՈՒՄԱ

—

Փետրվարի 9-ին կայացաւ Թիֆլիսի դումայի նիստը։ Նախագահում էր քաղաքագլուխ Մատինովը, ներկայ էին մօտ 40 ձայնաւորներ, բաւական շատ հասարակութիւն, իսկ լրագրական ռէպորտէօրների սեղանը ամբողջապէս բռնված էին։

Այդ նիստը չափազանց հետաքրքիր էր, որովհետեւ ամենքը սպասում էին, որ այդ օր կը լսուէին պ. Զուբալովի առաջարկութեան հետեւանքը քաղաքային գանձարանը յանկարծակի վերաքննելու վերաբերութեամբ։ Անցեալ նիստի զեկուցմունքը կարդալուց յետոյ—քաղաքագլուխը յայտնեց, որ այժմ կը սկսվի գանձարանը վերաքննող մասնաժողովի և նոյն առարկայի վերաբերեալ վարչութեան զեկուցման ընթերցանութիւնը։

Առաջ քան թէ անցնենք զեկուցմանը, հարկաւոր ենք համարում նկատել, որ ձայնաւոր Զուբալով առաջարկեց քաղաքային կանոնադրութեան 51, 52 և 53 յօդուածների հիման վրա, որ քաղաքագլխի փոխարէն ձայնաւորներից մէկը նիստին նախագահէ։ Այդ առաջարկութիւնը մերժվեցաւ ձայների մեծամասնութեամբ։

Այնուհետեւ յայտնեցան հետեւեալ իրողութիւնները։ Գանձարանը ննջելու ժամանակ ներկայացրած այնտեղ գտնված ստացականներից միայն մէկը, իսկ միւսը Յէոց առանց [illegible], որովհետեւ անհետացած բանկի կառավարող վարչութեան անդամ Պալյեվ յայտնեց յանձնաժողովին, որ այդ ստացականների մէջ զանազան գործունէութիւններ են պահվում։

Ռեւիզիոն մասնաժողովը հաշւելով իմանալ, թէ յունվարի 26-ին ո՞րքան դրամ կար գանձարանի մէջ պահանջեց գանձարանական արձանագիրը, որ չը կար։ Իր նախկին հաշւապահական գիրքը, այնտեղ նշանակված չը կար 1880 թուականի մնացորդ դրամի ոչ քանակութիւնը։

Յունվարի 27-ի քննութեանից երեւաց, որ այն գումարից, որ պէտք է լինէր թէ գանձարանի և թէ այլ բանկային ֆինանսական հիմնարկութիւնների մէջ, պակասորդ կար մօտ 230 ր.։ Միայն պէտք է ի նկատի ունենալ այն հանգամանքը, որ բացի այդ պակասորդը, այն գումարը, որ պէտք է ունենար վարչութիւնը լրացնելու հետեւեալ կերպով. գանձապետը իր գրասեղանից հանեց 3,005 ր. (այդ գրասեղանը ներքած չէր վերաքննող յանձնաժողովից), մենակով, թէ այդ գումարը յունվարի 26-ի եկամուտն է և ներկայացրեց մի ցուցակ, որի համեմատ քաղաքային վարչութեան մէջ ծառայողներին մարհամնինգով թղթի կտորների վրա, որոնցից մի քանիսը անստորագիր են, միւսները առանց ամսաթուի և առանց որ և է ստորագրութեան գնէէ մի թղթի կտորի վրա, տուած են առաջուց մի քանի ամսվայ ռոճիկ և օգնական դրամներ 6,328 ր. 88 կ. և բացի այդ գանձարան կապալառուներին և ինժեներներին քաղաքային աշխատանքները կատարելու համար առաջուց տուած է 11,833 ր. 70 կ., ուրեմն ընդամենը գանձապետը ցուցակի համեմատ վարչութեան ծառայողներին ռոճիկ և կապալառուներին և ինժեներներին առաջուց տուած է 18,162 ր. 58 կ.։ Ուրեմն, եթէ այս գումարը կանոնաւոր ծախս համարենք, պակասորդը միայն մօտ 230 ր. է, որ շատ աննշան գումար է։ Այժմ տեսնենք, թէ այդ 18 հազար րուբլուց աւելի գումարը ինչպէս է ծախսված, չը խօսելով այն բանի վրա, որ դրանք տուած էին ստորագրութիւններով հասարակ թղթի վրա, առանց ամսաթուի և այլն։ Մենք առաջ կը բերենք միայն մեծ գումարները. գործավար Աւշարումովին օգնական դրամ 755 ր., երկրաչափ Ագուենտովին փետրվարի և մարտի ռոճիկ 220 ր. (պէտք է ի նկատի առնել, որ այդ փողերը յունվարի 26-ից առաջ են տուած), գործավար Չելենկովին օգնական դրամ 250 ր., դումայի քարտուղար Իզմայլովին փետրվար, մարտ, ապրիլ և մայիս ամիսների ռոճիկ 666 ր., հաշւապահ Նազարովին փետրվարի և մարտի ռոճիկ 300 ր., վարչութեան անդամ Պապովին փետրվար, մարտ, ապրիլ ամիսների ռոճիկ 750 ր., գրագիրներին առանց որ և է ստորագրութեան 113 ր., գործավար Տէր-Ալէքսանդրեանին օգնական դրամ 300 ր. և փետրվարի ռոճիկ 116 ր., վարչութեան անդամ Խօսրովին փետրվար, մարտ և ապրիլ ամիսների ռոճիկ 572 ր., գանձապետ Շագինովին փետրվարի և մարտի ռոճիկ 250 ր. և այլն, կապալառու Բագիևաշվիլիին զանազան փողոցները յատակելու համար 1860 ր., քաղաքագլուխ Մատինովին 250 ր., (այդ դրամը նա առել է երգեւեալ հաւատարմատար Մակալինեան Ս. Պետերբուրգի հաւատարմատարների խորհուրդը վարձատրելու համար նոտարիա Շէեւքի կապի վերաբերութեամբ), Չիգիրանովին Միխայլովսկոյ խճուղին նորոգելու, փողոցները մաքրելու, կրի ձախ ափը փետրվարին ջրելու համար և ինժեներին անդորրագիրներով 3,400 ր., Շագինովին վարչութեան և դրսեւսառուորների ուսումնարանի համար փայտ առնելու և զանազան մանր ծախսերի համար 1106 ր. և այլն։ Այս թուականների մէջ գուցէ մի քանի աննշան սխալներ մտած լինեն, բայց դրանք շատ փոքր քանակութիւն կարող են անել։

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԿԻԼԻԿԻԱՅԻ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

—

Սկսեալ այն օրից, երբ բարձրացաւ հայկական խնդիրը, սկսեալ այն օրից, երբ այդ խնդրի վերաբերութեամբ 61-րդ յօդուած ընդունեցաւ Բերլինի դաշնագրի Թիւրքիայի հայերին, Բ. Դուռը ամեն տեսակ խորամանկ միջոցներ գործ էր դնում, որպէս զի կարողանայ եթէ ոչ բոլորովին մոռացնել նրան, գոնէ զանազան դժուարութիւններ յարուցանել Հայաստանի վերանորոգութեան գործի դէմ։ Բ. Դուռը մտածում էր, թէ Հայաստանի վերանորոգութեան խնդիրը Կ. Պօլսի հայոց պատրիարքի և նրա մի քանի շրջապատողների երեւակայութեան ծնունդն է միայն, և բնաւ չէր կամենում ընդունել, որ դա հետեւանք է հայ ժողովրդի դարերոր թշուառութեան։ Այդ մտքով նա կարծում էր, թէ ոչնչացնելով պատրիարքի անձնաւորութիւնը, հետեւաբար կարող էր վերջ տալ և բուն խնդրին։ Արեւելեան փաշայի վեզիրութեան ժամանակ նա փորձեց թուլացնել պատրիարքին, իսկ այժմեան Սայիդ փաշայի վեզիրութեան օրերում կամենում էր ազատել նրան իր իշխանութիւնից։

Ու օրուհետեւ միջոցները որ և է [illegible] չունեցան յետոյ կարող էին երեւակայական պետութիւնների ուշադրութիւնը դարձնել Բ. Դրան չարամտութեան վրա, այս պատճառով, այժմ նա ձեռք է առել մի այլ, աւելի նուրբ, աւելի նպատակայարմար միջոց ոչ թէ պատրիարքի անձնաւորութիւնը ոչնչացնելու համար, այլ նրա բարձր նշանակութիւնը ստորացնելու և նրա իշխանութիւնը սահմանափակելու համար։ Այսպիսի ծագեց Կիլիկիայի կաթողիկոսական հարցը, որով այժմ զբաղված են Կ. Պօլսի թէ մամուլը և թէ ազգային ժողովը։

Նախ քան խօսելը այդ հարցի բուն էութեան մասին, մենք հարկաւոր ենք համարում փոքր ինչ ծանօթացնել մեր ընթերցողներին, թէ ինչ իրաւասութիւն ունի Կ. Պօլսի հայոց պատրիարքը Թիւրքիայի հայերի վերաբերութեամբ, որով աւելի բացայայտ կերպով ցոյց տուած կը լինենք Բ. Դրան յղացած այժմեան մեքենայութիւնները։

Սկսեալ Կ. Պօլսի առաջին տիրապետողի՝ սուլթան Մահմէդ Ֆաթիհի օրերից մինչեւ ներկայ սուլթանի ժամանակը Կ. Պօլսի պատրիարքը միշտ ճանաչված է եղել որպէս հոգեւոր և աշխարհական ներկայացուցիչ Թիւրքիայի բնակահաւաք հայերի։ Նրա իշխանութիւնը տարածվում է և Սիցիաբուլն և (բացի Ռուսաստանից) Աւրոպայում բնակվող բոլոր հայերի վրա։ Իր աւելի քան 400 տարվայ գոյութեան ընթացքում, Կ. Պօլսի պատրիարքարանը, զանազան ժամանակներում, նորանոր արտօնութիւններով հետզհետէ աւելի հաստատվել է և աւելի ընդարձակվել է իր իշխանութիւնը սուլթանների խաթթերով ու ֆիրմաններով։ Իսկ 1863 թուին, սուլթան Աբդուլ-Ազիզի օրերում, ազգային սահմանադրութեան Բ. Դրանից հաստատվելուց յետոյ, Կ. Պօլսի պատրիարքի իշխանութիւնը իր կատարեալ օրինական ձեւի մէջ մտաւ։ Նա ընդունվեցաւ որպէս ազգային ժողովի նախագահ և որպէս Թիւրքիայի հայերի հոգեւոր ու մարմնաւոր ներկայացուցիչ թէ Բ. Դրան և թէ Աւրոպայի առջեւ։ Այնուհետեւ պատրիարքի հոգեւոր իշխանութեան հետ պաշտօնապէս միացաւ ժողովրդական իշխանութիւնը, այն է՝ հայոց սահմանադրական վարչութեան ազգային ժողովը։

Շատ հասկանալի է, որ մի այսպիսի եկեղեցա-սահմանադրական կառավարութեան հիմնվելուց յետոյ Թիւրքիայի հայոց միւս հոգեւոր իշխանութիւնները պէտք է ենթարկվէին Կ. Պօլսի պատրիարքարանի գերիշխանութեանը։ Այդ հոգեւոր իշխանութիւններն էին՝ Աղթամարի կաթողիկոսութիւնը, Սսի կամ Կիլիկիայի կաթողիկոսութիւնը, և Երուսաղէմի պատրիարքութիւնը։ Դրանք թէեւ առաջ էլ կախումն ունէին Կ. Պօլսի պատրիարքարանից, բայց խորամանկ կողմերի փոխադարձ յարաբերութիւնները դեռ ճշտով որոշված չէին։ Բայց սահմանադրութեան հաստատվելուց յետոյ դրանք կատարելապէս կախումն ունեցան կենդրոնական հոգեւոր կառավարութիւնից, որի ներկայացուցիչն էր պատրիարքը ազգային ժողովի հետ։ Այնուհետեւ թէ Աղթամարի ու Սսի կաթողիկոսները և թէ Երուսաղէմի պատրիարքը իրաւունք չունէին ուղղակի Բ. Դրան հետ յարաբերութիւններ ունենալու, այլ ամեն մի ազգային հարցերում դիմում էին Կ. Պօլսի պատրիարքարանին և այնտեղից լուծումն խնդրել։ Թէեւ եկեղեցու կանոնական հայեցքով Աղթամարի ու Սսի կաթողիկոսները աստիճանով բարձր էին պատրիարքից, բայց քաղաքական կէտից Կ. Պօլսի պատրիարքը ընդունվեցաւ որպէս գլխաւոր ներկայացուցիչ Թիւրքիայի հայ հասարակութեան։

Ի հարկէ, այդ բոլորը չէր կարող կատարվել հեշտութեամբ կամ խաղաղական ճանապարհով։ Կ. Պօլսի պատրիարքարանը և ազգային ժողովը պէտք է երկար կռուէին վարելու ատենական գրութեան հետ, մինչեւ կարողանային Թիւրքիայի միւս հոգեւոր իշխանութիւնների իրաւունքները չափի և սահմանի մէջ դնել։ Իսկա երկար կը լինէր նկարագրել այն բոլոր կռիւների մանրամասնութիւնները, որ տեղի ունեցան սահմանադրութեան թէ հիմնվելուց առաջ և թէ յետոյ։ Այսքանը միայն կասենք, երբ Կ. Պօլսում հաստատվեցաւ մի կանոնաւոր հոգեւոր սահմանադրական կառավարութիւն, այնուհետեւ Սսի և Աղթամարի կաթողիկոսութիւնները իրանց նշանակութեամբ շատ չէին տարբերվում մի հասարակ թեմական առաջնորդութիւնից։ Նրանց իրաւունքները չէին տարածվում իրանց վիճակի սահմաններից դուրս

Եւր սխալների վիճաբանութիւնները հայնուար Զուրալով մի քանի հարցեր առաջարկեց փիրաքննող յանձնաժողովին, որի պատասխաններից մենք այն եզրակացութեան հասանք, որ փիրաքննութիւնը շատ խստութեամբ չէ կատարվել. Վարչութիւնը և քաղաքագլուխը նոյն հայնուար Զուրալովի հարցերին պատասխանեցին, որ մի քանի անկանոնութիւններ կատարվել են, որովհետև նոյեմբեր, դեկտեմբեր և յունվար ամիսների վարչութիւնը չափազանց շատ գործ է ունեցել, որ առանց ստորագրութեան փողեր են տուած ծառայողներին՝ դրանց և վարչութեան փոխադարձ հաւատարմութեան հիման վրայ և որ կապալառուներին փող էր տրվում, որովհետև նրանք մեծ կարողութեան տէր մարդիկ չեն և նրանց տրվում էր կատարած գործի համեմատ արժէքի կէսից ոչ աւելի։

Այնուհետև նոյնպիսի հարցերով դիմեց յանձնաժողովին և վարչութեան անդամներին հայնուար Արզար Յովհաննիսեանը և վիճաբանութիւնները սկսվեցան. խօսում էին գլխաւորապէս հայնուարներ՝ Արզար Յովհաննիսեան, Եպիսկոպոսով, բժիշկ Ռոզենտալ մի կողմից, որոնք առանձին քննութեան չէին ցանկում վարչութեան վարմունքի մէջ և նրան պաշտպանում էին, իսկ հայնուարներ Զուրալով, Եւանգուլով և Աֆինոգեսով միւս կողմից. Գլխաւորապէս Զուրալով շատ յարձակվում էր վարչութեան վրայ և նրա կողմից գործած այնպիսի չարիքներ էր գտնում, որոնց պատճառով վարչութիւնը պէտք էր դատարանի ենթարկել։ Վիճաբանութիւնները վերջացան և հայնուարների աչքին անծանօթութիւնը վճռեց անցնել օրակարգի հարցերին և դրանով հաւատարմութիւն յայտնեց քաղաքագլխին և վարչութեան անդամներին։ Եթէ կողմից գանուած զառդութիւններ անկյա նպատակ չունէին, այսքանը միայն կը նկատենք, որ հայնուար Եպիսկոպոսով պ. Զուրալովի առածների մասին մի քանի անգամ կրկնում էր. да это бессмыслица (դա անմտութիւն է)։ Խօսելու այդպիսի եղանակը ուղղակի ժողովների մէջ անվայելուչ է, եթէ աւելի չասենք, մանաւանդ, եթէ ի նկատի առնենք, որ այդ անմտութիւններ առաջ հայնուար Զուրալովի առաջարկութեան շնորհիւ յայտնվեցաւ, որ ապարին կերպով տարեկան տալիս է 18,000 ր. աւելի գումար և այդ պատճառով քաղաքը կորցնում է սանուագը այդ գումարի տոկոսը, որ 6% հաշվով 90 ր. է անում, որ, յայտնի չէ թէ ինչի համար, մօտաւորապէս 100 ր. ամսական ռոճիկ ստացող պաշտօնեայի տրվում է տարեկան 700 ր. և այլն։

ՆԱՄԱԿ ԲԱԳՈՒԻՑ

Յունվարի 31

Ներկայ ծրարի մէջ ուղարկելով երեսուն և հինգ րուբլի, որ ժողովել եմ յօգուտ Կ. Պոլսի հայոց Միացեալ ընկերութեան, խնդրում եմ հասցնել ուր հարկն է։ Այդ գումարից 27 ր. հանգանակել եմ պ. Մարտիրոս Տէր-Աւետիքեանի տանը, ուր մի քանի անձինք հաւաքված էինք երեկոյեան հացկերոյթի։ Նուիրատուների ցուցակը խնդրում եմ տպել «Մշակի» համարներից մէկի մէջ ի միասնութիւն.

Մարտիրոս Տէր-Աւետիքեան 3 ր., Նիկողայոս Տէր-Աւետիքեան 10 ր., Յովսէփ Տէր-Աւետիքեան 1 ր., Աղասի և Սերգէյ Գասպարեանցներ 4 ր., Աղ. Արզեան 1 ր., Կարապետ Մարգարեան 1 ր., Խաչատուր Յովհաննէսեան 1 ր., Աւագ Ղազարեան 1 ր., Յովհաննէս Տէր-Ղազարեան 1 ր., Աւետիս Տէրունեան 1 ր., Յովսէփ Բաղդասարեան 1 ր., Աղաջան Ճաղրեան 1 ր., Ն.Ն. 1 ր., Աղքատ մին 2 ր., Սեդրակ Բուդաղեանց 3 ր., Սահակ Ադամեան 1 ր., Աղաբէկ Խաչունեան 1 ր., Մկրտիչ Ճանճեան 1 ր., Ա. Մովսէսեան 1 ր.: Գումարն է 36 րուբլի, իսկ 1 րուբլի փոխանակման դուրս գալով կը մնայ 35 ր.: Առաջարկութիւնը շարունակում եմ.

Ա. Մովսէսեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Ալեքսանդրապոլ, 31 յունվարի

Գառնուստան լրագրից Ներկայ թուականի 9 համարում յայտնած էր մի անյայտ պարոն իւրն լուր, որ ես խորտակիչ հասարակ նամակի համար պահանջում եմ 5 կոպ., իսկ դրամաւոր նամակների յանձնարարութեան համար 15 կ. այդ իմ անիրաւացի պահանջը չը կատարողի նամակը իբր թէ ես չեմ յանձնում իրան։ Ես երբէք այդպիսի խղճի և օրէնաց հակառակ պահանջ ոչ ոքից չեմ արած։ Եթէ պարոն լրատուի հաղորդած լուրը հիմնաւոր է, թող յայտնէ հրապարակաւ իր անունն ու ազգանունը և ումից արած եմ այդ պահանջը, այն ժամ, հակառակ լրատու պարոնի գրադարձութեամբ, ունեմ մի քանի շնորհակալութեան թերթեր պատուաւոր անձնիքներից ստացած։ Եթէ հարկ լինի այդ ես հրապարակ կը հանեմ ի ապացուցութիւն իմ մաքուր և հաւատարիմ ծառայութեան, իսկ եթէ պատահած լինէր ինձ հետ այդպիսի դէպք, կարծում եմ, որ չէի կարող արժանանալ այդ շնորհակալութեանցը։ Վերջն որոց, աղաչում եմ, ճշմարտութիւնը վերականգնելու համար խնդրում եմ իմ այս երկտող պատասխանը տպել ձեր լրագրի մօտակայ համարներից մէկում.

Ալեքսանդրապոլի փոստատան նամակ բաժանող Յովհաննէս Բաղրաչեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՆՈՒԽԻՑ մեզ գրում են որ անցեալ դեկտեմբեր ամսի 15-ից սկսած մինչև այս տարվայ յունվարի 20, ուրեմն երեսուն և հինգ օրվայ ընթացքում. 25 անգամ հրդեհներ պատահեցան Նուխու մէջ։ Այրեցին մի և նոյն գիշերը երկու տեղ էր պատահում հրդեհը։ Երկու անգամի հրդեհների ժամանակին էլ այրվեցան չորս մարդ, որոնցից երկուսը խեղդն մեռան, իսկ միւս երկուսն էլ մահամերձ դրութեան մէջ հիւանդ պառկած են։

—

ՆՈՒԽԻՑ մեզ հաղորդում են հետևեալը. «Թեմական փիրատեսուչ երեք ամիս շարունակ մնալով մեր գաւառում, ոչ մի բարեկարգութիւն չէ արել գիւղերի մէջ, ընդհակառակն, բոլոր ուսուցիչները կրթանվեան դրութեան մէջ թողնելով յետոյ, ինքն հեռացաւ Բագու։ Առանց փիրատեսչի, լաւ թէ վատ, գիւղերը գոյութիւն ունէին մնացման, իսկ դրա օրով ոչ միայն չը բարեկարգվեցան նրանք, այլ բոլորն էլ փակվեցան։ Այժմ հայրենասէր մանուկներ անգործ թափառում են գիւղերում գրկված լինելով դպրոցից, միմիայն փողոցային վերջները սովորելով։»

—

Յունվարի 24-ից սկսած, ինչպէս մեզ գրում են, եղանակը Նուխու կողմերում մեղմացել է։ Ձիւնի փոխանակ կանոնաւոր անձրևներ են գալիս և նրանց հետևում են պայծառ և տաք օրեր։ Ցորենի գինը իջաւ մինչև 4 ր. 50 կ. չափը (3 պուդ և 20 ֆ.), գարին և բրինձը նոյնպէս սովորականից անհամեմատ էժան գներով են ծախվում, իսկ մնացած մթերքները թանկ են։

—

ԱԽԱԼՑԻԽԱՑԻՑ մեզ գրում են. «Այս քաղաքում կան վեց ուսումնարաններ, որոնցից հինգը հայոց դպրոցներն են, իսկ վեցերորդը քաղաքային ուսումնարանն է, ուր աշակերտների մեծ մասը գաղթեալ հայեր են։ Բայց այդ վերջին դպրոցում հայոց մայրենի լեզուն շատ թոյլ կերպով է դասաւանդվում։ Այդ լեզուի ուսուցիչը մի քոլոլոտին անուս մարդ է։ Փոքրին էլ չէ կամենում աւելի փող ծախսել հայոց լեզուի մի օրինաւոր ուսուցիչ իր քաղաքային դպրոցի համար վարձելու նպատակով, չը նայելով որ, ինչպէս ասացինք, աւելի մեծ մասը գաղթեալ նոյն իսկ հայերի, ուրեմն քաղաքի մէջ մեծամասնութիւն կազմող բնակիչների զաւակներն են։»

—

Մի պարոն, որ բնակվում է Թիֆլիսի Հավլաբար սակած թաղում, մեզ գրում է. «Ձեր լրագրի № 19-ի մէջ հաղորդած լուրը վրայ քահանայի արարմունքի մասին շատ անախորժ տպաւորութիւն գործեց կարդացողի վրայ։ Մենք կարող ենք ասել որ հայ քահանաների մէջ էլ շատ անգամ պատահում է տեսնել այդ տեսակ անկարգութիւնների օրինակներ. Նորերումս մեր աչքով տեսանք ներկայ գանգւել մի հաւլաբարցի հայ քահանայի սանկարկութեամբ նորադասակների հետ։ Այդ տեսակ արարմունքներից խուսափելու է պահանջել ժողովրդից յարգանք զգալ քահանաներն, որովհետև այդպէս ժողովուրդը թէև գա շատ ցաւալի է, միշտ սովորութիւն ունի մտածելը ընդհանրացնելը։»

—

ՂԱՐՍԻՑ մեզ գրում են. «Յունվարի 25-ին անգլիս ատեւ թատրոնականները տուեցին մի ներկայացումն յօգուտ հայոց հողեր երկսեռ դպրոցների։ Արդեան ինքն գործը բարի էր, որին ասոս իսկզբն կողմից. դրա մասին մենք չենք էլ կամենում ամբողջապատմութիւններ անել. գործը ինքն իր համար է փառաբանում։ Բայց մենք կը պատմենք միայն անցքերը, առանց մեղադրելու որ և է խոսք կամ դատողութեան ավելացնելու. խուսելը մեծ գժուարութիւնների և անախորժութիւնների հանդիպելը, նոյն իսկ ասա հասարակութեան միւս մասից. Ամբողջ ասա հասարակութիւնը երկու որոշ բանակների վրայ բաժանվեց. Հասարակութեան մի մասը ասում էր որ հայերին չը պէտք է օգնել. Նրանք անգիտան են, ֆանատիկոսներ են, հարստահարողներ են, իսկ միւս մասը և ինքն թատրոնականները պատասխանում էին որ հայոց դպրոցներն էլ ուրիշներից հաստատված դպրոցներ են, որտեղ ուսում են ստանում ասա հայոց ասա քաղաքացի հայ մանուկները. Վերջապէս թատրոնականները թէ ներկայացման յաղթելու ժամանակ, թէ կրկնութիւններ անելու և աֆիշներ տարածելու ու տոմսակներ ծախելու ժամանակ և թէ նոյն իսկ ներկայացման ընթացքում այնպիսի անախորժութիւնների, պատուին դիպչող վիրաւորանքների, խոների և ալելանքների հանդիպեցան, որ հայոց դպրոցների վարչութիւնը վճռել է ներկայացումից գոյացած գումարը ստանալուն պէս շնորհակալութեամբ յետ դարձնել ասա թատրոնասէրներին։»

—

ԲԱԳՈՒԻՑ պ. Յ. Մ. Սարգսեանի ձեռքով ստացանք 10 րուբլ յօգուտ «Միացեալ Ընկերութեան», որ նուիրել է Միքայել Տէր-Յովհաննէսեանց։

—

Ստացանք ԲԱԳՈՒԻՑ պ. Յարութիւն Հայրամեանցից 20 րուբլ յօգուտ Վանի սովածեալների։

—

Թուրաց լրագիրները հաղորդում են այսպէս լուր, որ գաւառական լրագրութիւնը

և որպէս ասեն մի թեմական առաջնորդ նշանակվում ու հաստատվում է Կ. Պոլսի պատրիարքարանից, այնպէս էլ ֆիլիպ կաթողիկոսները հաստատվում էին նոյն պատրիարքարանից և իրանց կաթողիկոսութեան բէրաթը Բ. Դռնից ստանում էին պատրիարքի միջնորդութեամբ։ Ջեզթունցիների, անիրաւութիւնների, մի խօսքով բոլոր յանցանքների դէպքերում Կ. Պոլսի պատրիարքարանը իրաւունք ունէր դատելու, պատժելու և մինչև անգամ փոխելու նրանց. Շատ ժամանակ չէ անցել, որ Աղթամարի այժմեան Խաչատուր կաթողիկոսը բերվեցաւ Կ. Պոլիս, դատվեցաւ և տասն տարվայ չափ բանտարկված մնաց պատրիարքարանում։

Կ. Պոլսի պատրիարքարանի այդ ընդարձակ գերիշխանութիւնը, որ իրան հիմք ունէր մի կազմակերպված սահմանադրական կառավարութիւն, ի հարկէ, Թիւրքիայի այժմեան քաղաքական հանգամանքներում չէր կարող շատ հաճելի լինել Բ. Դրանը։ Պատրիարքը ոչ միայն իր ներքին՝ ազգային և կրօնական հարցերում գործում էր անկախ եղանակով, այլ նա սկսել էր մի տարբերին դիւանագիտական յարաբերութիւն Կ. Պոլսի դեսպանների, կամ ուղղակի Եւրոպայի հետ։ Այս բոլորից յետոյ միջնորդում գրված էր Բերլինի տրակտատի 61-րդ յօդուածը և Հայաստանի վերանորոգութեան խնդիրը։ Ինչ պէտք էր արած։ Նախորդ սուլթանները եթէ նախազգուշական, թէ այլքան հետո կը տանէր հայոց պատրիարքին սահմանադրական կառավարութիւնը, երբեք թոյլ չէին տայ, որ հաստատվէր նա։ Իսկ այժմ ոչ միայն խիստ ուշ էր, այլ անկարելի էր խլել այն, ինչ որ տուած էր առաջուց.— անկարելի, քանի որ Հայաստանի համար նոր պատմութիւններ, նոր բարենորոգումներ էին պահանջում։ Բայց Բ. Դուռը բաւական փորձված է իր խորամանկութիւնների մէջ. Նա մտածեց, եթէ ուղղակի կերպով չէ կարող ոչնչացնել պատրիարքի իշխանութիւնը, գոնէ կողմնակի միջոցներով պէտք է թուլացնել նրան և մասնաւորապէս անզօրացնել, որ այլ ևս չը կարողանայ թիւրքաց չար նպատակների հակառակ գործել։ Այստեղից ծագեց Սիսեցիների կաթողիկոսական խնդիրը։

Արդէն կրօնական և եկեղեցական վէճերը սկզբում ծագում են չնչին հարցերից, այնպէս էլ Կիլիկիայի Մկրտիչ կաթողիկոսի վէճը Կ. Պոլսի պատրիարքարանի հետ բաւ երևոյթին պէտք է շատ չնչին համարել, եթէ նրա ետեւի առաջ չը նկատելը թիւրքաց կառավարութեան քաղաքական ներքնաւոր նպատակը։ Ահա ինչպէս.— Մկրտիչ կաթողիկոսը, օգուտ քաղելով Բ. Դրան այժմեան թշնամական յարաբերութիւնից դէպի պատրիարքարանը, աշխատում է, որքան կարելի է, դուրս գալ պատրիարքի և ազգային ժողովի իրաւասութեան տակից. աշխատում է բարձրացնել իր դիրքը, և եթէ անհնար կը լինի, մի անկախ դրութիւն ստեղծել։ Նա պահանջում է, որ իր վիճակի սահմանները լայնացնեն, պահանջում է, որ իրան իրաւունք տան, առանց պատրիարքարանի միջնորդութեան, ուղղակի յարաբերութիւններ ունենալ Բ. Դրան հետ.— Այդ բոլորը Բ. Դրան ամենացանկալի բաղձանքներն են։ Նպատակը շատ պարզ է. եթէ Կիլիկիայի կաթողիկոսութիւնը կը բարձրանայ, եթէ նրա յարաբերութիւնները բոլորովին կը կտրվեն պատրիարքարանից, այն ժամանակ, շատ հաւանական է, որ թէ ազգային ժողովի և թէ պատրիարքի իշխանութիւնը կը թուլանայ։ Եւ Բ. Դուռը պատրաստ՝ իր փառասիրութեան համար ամեն ազգային շահերը ծախող մի գաւառին կաթողիկոսի հետ՝ ինչպէս կամենայ, այնպէս էլ վարվի։

Բ. Դուռը բաւական վարպետութեամբ է առաջ տանում իր գործը։ Նա գիտէ, որ մի կաթողիկոս եկեղեցական սահմանով աւելի բարձր է քան թէ մի պատրիարք։ Ինչու պատրիարքից չը խլել նրա բոլոր իրաւունքները և չը տալ կաթողիկոսին, երբ որ այդ կաթողիկոսը խոստանում էր աւելի հլու հպատակ լինել Դրանը։ Այդ հաղորդում Բ. Դուռը ի նկատի ունի մի ուրիշ աւելի կարևոր կէտ ևս։ Նա գիտէ, որ Սիսը, Զէյթունը և առհասարակ Կիլիկիան, իրանց քաջ հայ բնակիչներով մեծ նշանակութիւն ունեն Հայաստանի վերականգնման գործում։ Հիմնելով այդ երկիրներում մի անկախ կաթողիկոսութիւն, և կապելով նրա յարաբերութիւնները Կ. Պոլսի պատրիարքարանից,— դրանով Բ. Դուռը բոլորովին իր ձեռների մէջ գցած կը լինի Կիլիկիան։ Մկրտիչ կաթողիկոսի նման ազգավաճառ, և թոյլ կառավարութիւնից պաշտպանութիւն փնտրող մարդը, ի հարկէ, երբեք չի սկսի նրա շահերի հակառակ գործել։ Մինչդեռ Կ. Պոլսի պատրիարքարանի գործողութիւնները Կիլիկիայի վերաբերութեամբ չեն կարող շատ անտեսի կանոններ չը պատճառել Դրանը։

Մկրտիչ կաթողիկոսը, առանց պատրիարքարանի հրաւէրի, Կ. Պոլիս գալով, արդէն բացում է իր միտումնաւորութիւնները. Իր բազմաթիւ գիւղած ռուբլիներով (որոնց մասին մի քանի անգամ պատմվել է նա) այժմ սկսել է մի առանձին կուսակցութիւն կազմել։ Նա շարունակում է յամառութեամբ մերժել պատրիարքի և ազգային ժողովի առաջարկութիւնները. Թիւրքաց մամուլը բացարձակ յայտնեց իր պաշտպանութիւնը ապստամբ կաթողիկոսին, հակառակել Բ. Դրան ուշադրութիւնը այդ վէճի վրայ։ Հայ մամուլը դեռ վճռական ոչինչ չէ ասել։ Կռիւը շարունակվում է.

Ցանկալի չը կայ, որ այդ կռիւը կարող է երկար զբաղեցնել թէ պատրիարքին և թէ ազգային ժողովին մի անախորժ, մի և նոյն ժամանակ վտանգաւոր եկեղեցական հարցով, ուղիղ այն ժամանակ, երբ պատրիարքի խորհրդականը բոլորն այժմ շատ թանկ է մեր բուն ազգային խնդիրների վերաբերութեամբ։ Ենթադրենք, թէ